

MIT VESZÍTHET EGY SZERZŐ?

Gondolatok a sérelemdíj szerzői jogban betöltött szerepéről

POGÁCSÁS Anett*

Lábady Tamással mindig nagyszerű élmény találkozni – már „nem hallgatójaként” is nagy igényem van arra, hogy „hallgassam”. Nem csak azért, ahogyan a világot látja és tanítja, de azért is, mert mindig széles mosollyal, derűsen fogad, és még egy rövid beszélgetés után is szakmailag és lelkileg is gazdagodva folytatom a napomat. Számára az ember kerek egész, aki nem csak egy adott jogrendszerben él, hanem családban, az elődeink által ránk hagyott művészeti, kulturális közegben és legfőképpen Istennel közösségben. Számára a házasság nem csak egy szerződés férfi és nő között, hanem szentség, és nem csak hirdeti az ebben rejlő igazságot, de meg is éli, és ezáltal példát is mutat.

Mikor először a kezembe vettem az általa írt, a másodéves polgári jogi tárgyhoz kötelező irodalomként megjelölt kötetet, a diák döbbsent rémületével, kissé morcosan fogadtam a tankönyvhöz képest sok apróbetűs – gyakorlati eseteket bőséggel taglaló – részt, és az irodalmi utalásokkal, idézetekkel gazdagított fejezeteket. Aztán lapról lapra egyre lelkesebben olvasva jöttem rá arra, hogy ez az igazi tankönyv, mert arra tanít, hogy a magánjog nem egy elvont, a mindennapjainktól elvonatkoztatott elmélet, hanem „a személy egész életére, mindenfajta társadalmi kapcsolatára” kiterjedő jogág, és hogy „a magánjog az »inda« ugyan az életen, de nem »gyökér«; mindkettő legfőbb forrása: maga az ember”.¹ Mindezt oktatóként hétről hétre tudatosította bennünk, hatalmas tapasztalattal és lelkesedéssel megtartott hiteles, színes óráin.

Talán ezért is van az, hogy az ő előadásaira jogászok ezrei emlékeznek vissza úgy, mint nem csak tanulható és tanulságos, de tartást adó leckékre, ízes, izletes kultúr-csemegékre.

* * *

* Egyetemi adjunktus, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar, Magánjogi és Kereskedelmi Jogi Tanszék.

¹ LÁBADY Tamás: *A magyar magánjog (polgári jog) általános része*. Budapest, Dialóg Campus, 1998. 19.

- „– Elvitte a szél a kötelet, és fennakadt azon a fenyőn. Ön segíthetne rajtam, Maxl úr.
 – De ez tisztára csak tőlem függ. Hajlandó vagyok elősegíteni, hogy lejöjjön onnan. Ehhez azonban az szükséges, hogy ledobáljon egy apróságot. Önnek igen szép órája és láncja van. [...] – Szégyellheti magát! – kiáltotta le. – Egy költő ilyen anyagiassággal! – Téved! Mint költő nem vagyok anyagiassal! Egyetlen fillért sem kaptam még műveimért...”²

1. Bevezetés

Hogy az alkotók váltak anyagiassá napjainkra, vagy épp a felhasználók lettek követelőzőbbek, avagy egyszerűen csak a technikai lehetőségek tették a szerzők vagyoni jogait egyszerre kiterjedtebbé és mégis kevésbé érvényesíthetővé? A szerzői joggal foglalkozó jogirodalomban lépten nyomon felbukkanó e kérdésekre igen eltérő tartalmú, és eltérő megfontolásokból eredő, különböző indokokkal alátámasztott válaszok születnek.³ Napjainkra kiélezetté vált a vita azazal kapcsolatban, hogy valóban tartható-e a főszabály, mely szerint a szerzőnek kizárólagos joga van a mű egészének vagy valamely azonosítható részének bármilyen felhasználására és minden egyes felhasználás engedélyezésére, és hogy az alkotások felhasználásáért díjazás jár az alkotóknak,⁴ vagy ha ezt mint főszabályt el is fogadjuk, akkor nem lenne-e igazságosabb további eseteket felvenni a szabad felhasználások listájára, illetve más, új kivételeket, korlátozásokat megfogalmazni. A szerzői jogi rendszer teljesen új alapokra helyezésével, sőt, a ‘szerzői jog’ létnek és szükségességének megkérdőjelezésével foglalkozó írások is napvilágot láttak.⁵ A vagyoni jogok terjedelmét, azok határait, sarokpontjait illetően megfigyelhető ‘újrarendeződési harc’ tehát a szemünk előtt zajlik, és kritikus véleményekkel találkozhatunk a szerzői jog megsértése esetén követelhető kártérítés kapcsán is. Szerzői jogi törvényünk szerint mind a vagyoni károk megtérítésére, mind a nem vagyoni sérelem esetén fizetendő díjra igényt tarthat a jogosult, azonban figyelemmel kell lennünk arra, hogy a szerzői jogban mindkét típusú kompenzáció sajátos kérdéseket vet fel.

² REJTŐ Jenő: *A szőke ciklon*. Budapest, Lux Primo, 1993. 105.

³ Vö. pl. GYERTYÁNFY Péter: Meddig terjedjen még a szerzői jog? *Jogtudományi Közlemény*, 2001/9.; GYENGE Anikó: *Szerzői jogi korlátozások és a szerzői jog emberi jogi háttere*. Budapest, HVG-Orac, 2012.; BODÓ Balázs: *A szerzői jog kalózzai*. Budapest, Typotex, 2011.; JAKAB Éva: *Szerzők, kiadók, kalózzok*. A szellemi alkotások védelmének kialakulása Európában. Budapest, Akadémiai Kiadó, 2012.

⁴ A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (a továbbiakban: Sztj.) 16. §

⁵ Pl. Joost SMIERS – Marieke VAN SCHIJNDEL: *Imagine there is no Copyright and no Cultural Conglomerates too. An Essay*. Amsterdam, Institute of Network Cultures, 2009.

2. A vagyoni jogok megsértése esetén követelhető kártérítés

Épp a jelen kötet Ünnepeltjének 70. életévben hatályba lépő új polgári törvénykönyvünk⁶ hatására az Szjt. már kifejezetten utalást tesz a szerző személyhez fűződő joga megsértése esetén követelhető sérelemdíjra, azonban továbbra is egységesen kezeli a vagyoni és a személyhez fűződő jogok megsértése esetén rendelkezésre álló igényeket.⁷ A szerzői jog megsértése esetére a jogalkotó szép számmal biztosított nem vagyoni jellegű szankciókat,⁸ mely objektív jogkövetkezményeket – így például a jogsértés megtörténtének bírósági megállapítását, elégtételadást vagy a jogsértés abbahagyására kötelezést – jól ismerjük a Ptk. személyiségi joggal foglalkozó fejezetéből is.⁹ Ezeken túl, illetve ezek mellett vagyoni jellegű szankciók is rendelkezésre állnak, így „a szerzőt illető kártérítés, mely nagyban és egészben mindenütt az általános magánjogi szabályok után igazodik” – írja Kenedi Géza 1908-ban, mely megállapítás ma is igaz.¹⁰ Mielőtt a sérelemdíjról részletesen szó esne, érdemes is néhány szót ejtenünk róla, márcsak azért is, hogy világosan láthassuk a két jogintézmény hatása közötti, illetve a szerzők hozzájuk való viszonyulásában tapasztalható különbséget.

Hatályos Szjt.-nk vonatkozó rendelkezése alapján¹¹ a szerzői jog megsértése esetén a szerző a polgári jogi felelősség szabályai szerint követelheti vagyoni kárának megtérítését. Ennek megfelelően aki a szerzői jog jogosultjának jogellenesen kárt okoz, köteles azt megtéríteni, azzal, hogy amennyiben bizonyítja, hogy magatartása nem volt felróható, mentesül a felelősség alól.¹² A Ptk. szabályai szerint teljes kártérítés követelhető, azaz a károsult vagyonaiban beállott értékcsökkenést, az elmaradt vagyoni előnyt és a károsultat ért vagyoni hátrányok kiküszöböléséhez szükséges költségeket is meg kell térítenie a károkozónak jogosulatlan felhasználása következtében.¹³ Az általános szabályok alkalmazása a szerzői jogi területen mégis sajátos kérdéseket vet fel.

⁶ 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről (a továbbiakban: Ptk.).

⁷ GYERTYÁNFY Péter (szerk.): *Nagykommentár a szerzői jogi törvényhez*. Budapest, CompLex, 2014. 565.

⁸ LÁBADY Tamás: *A magánjog általános tana*. Budapest, Szent István Társulat, 2013. 150.

⁹ Ptk. Második könyv, Harmadik rész.

¹⁰ KENEDI Géza: *A magyar szerzői jog*. Budapest, Athenaeum, 1908. 28.

¹¹ Szjt. 94. § (2) bekezdésének első mondata.

¹² Ptk. 6:519. §

¹³ Ptk. 6:522. §

Kiindulópont, hogy kár felmerülésének bizonyítása nélkül, azaz a kártérítési felelősség egyik „nélkülözhetetlen eleme hiányában, e felelősség megállapítására nem kerülhet sor”.¹⁴

A kár felmerülésének a bizonyítása mellett a kár összegének a megállapítása okozhatja az első problémát. Bizonyos típusú művek, illetve bizonyos típusú felhasználások után a kár összege igen pontosan megállapítható. Így egy eseti döntésben a bíróság a felperes által követelt 4.000.000 forintot nem látta megítélhetőnek, hiszen a felek megállapodása szerint az ügyben szereplő kiadványt az alperes kiadásonként 200.000 forint jogdíj fejében használhatta fel, így a bizonyítottan megtörtént két engedély nélküli kiadás következtében a felperes kára pontosan 400.000 forint.¹⁵ Felperes más vagyoni hátrányt nem tudott bizonyítani, általános kártérítésre pedig – tekintettel arra, hogy ez esetben a kár mértéke pontosan kiszámítható – nem kerülhetett sor.¹⁶ A helyzet azonban korántsem mindig ennyire egyszerű. Példának okáért a legtöbb jogosulatlan felhasználás esetén a ‘felek’ között egyáltalán nem jön létre megállapodás, amely kiindulópontul szolgálhatna. A kár mértékének a megállapítása ilyenkor komoly körültekintést igényel. A Szerzői Jogi Szakértő Testület (SzJSzT) több szakvéleményében kifejtette, hogy az általános gyakorlatnak megfelelően¹⁷ a díjazással kapcsolatos kérdések nem tartoznak a hatáskörébe, hiszen az az eljáró bíróság döntési körébe tartozik, azonban támpontokat ad a számításhoz. Kiindulópont, hogy a jogosultnak okozott vagyoni hátrány nem csak a különböző műtípusok esetében, de a felhasználási módok függvényében is eltérő módon számítható ki. Így például egy már nyilvánosságra hozott mű anyagi jellegű felhasználása (pl. többszörözés, terjesztés) esetén az SzJSzT a műpéldányok (nyilvános árlistából vagy az előállításra vonatkozó szerződésből megtudható) kiskereskedelmi árát veszi alapul, mondván, hogy „a szerzőt, illetve jogutódját az által éri vagyoni hátrány (s ezen belül azért marad el haszna), mert a piacon a jogosulatlan műpéldányok (amelyek, éppen azért mert a szerzői jog tiszteletben tartása esetén felmerülő terhek nem érintik a jogsértőt, sokszor jóval olcsóbbak is) akadályozzák a jogosított műpéldányok értékesítését.”¹⁸ A közös jogkezelés körében a hivatalos lapban közzétett jogdíjak alapján is viszonylag könnyű a kalkulálás, hiszen „[...] a royalty típusú, tehát a felhasználással elért

¹⁴ Pécsi Ítéletábla, Pf.III.20.040/2009/6. szám.

¹⁵ Fővárosi Bíróság 6.P.24.783/2005/31. szám.

¹⁶ GYERTYÁNFY (szerk.) i. m. 593.

¹⁷ Vö. 11/03. Beépítési és vázlattevé egyéni eredeti jellege és felhasználása SzJSzT 28/2001/1-2, SzJSzT 26/2004, SzJSzT 2008/009.

¹⁸ SzJSzT 15/00/1-2. Szoftver jogosulatlan többszörözése és terjesztése útján keletkezett vagyoni hátrány kiszámítása.

bevétel arányában meghatározható jogdíj mértékét csaknem mindig ki lehet számítani” – állapítja meg a Testület.¹⁹

Jóval bonyolultabb a helyzet akkor, ha kiskereskedelmi ár vagy meghatározott jogdíj alapján kiszámítható, vagy korábbi megállapodásból megismerhető ellenérték nem áll rendelkezésünkre. Az SzJSzT „szerzői jogdíjak mértékének megállapítására nem vállalkozhat, mivel az Szjt. 44. § (2) bekezdésében foglalt rendelkezés szerint a felhasználási szerződés tartalmát a felek szabadon állapítják meg.”²⁰ Így nincs ‘listaár’ vagy egy egységes számítási módszer, amellyel például egy engedély nélküli átdolgozás esetén az ehhez „szükséges szerzői jogi engedély ellenértéke általában megállapítható lenne.” A kár mértéke ilyenkor az átdolgozott alkotás típusától, illetve „az átdolgozás mértékétől, illetve céljától függ.”²¹ Azokban az esetekben, ahol a becslés áll rendelkezésünkre, felmerülhet az általános kártérítés lehetősége is.²²

Tovább nehezíti a bíróság helyzetét, hogy bizonyos műtípusoknál az Szjt. azon általános szabálya sem alkalmazható, mely szerint a díjnak a felek eltérő megállapodásának a hiányában a felhasználáshoz kapcsolódó bevétellel arányban kell állnia.²³ Így például ez az elv „az építészeti alkotások esetében egyáltalán nem, vagy csak nagyon közvetetten alkalmazható. Az építészeti tervek esetében az egyes rész tervek (engedélyezési terv, látvány terv, kiviteli terv stb.) elkészítésében és a kivitelezésben való közreműködés (művezetés) is alakíthatják a díj összegét. A díjazás mértékét, vagy részben egyik elemét alkothatja tehát ez utóbbi fázisban a kiviteli költségek százalékában (ezrelékében) meghatározott összeg is. A tervezési díj mértéke vonatkozásában a Magyar Építész Kamara díjszámítási szabályzata irányadónak tekinthető.”²⁴

Megjegyezzük, hogy az elmaradt jogdíj nemcsak a kár egyik elemeként lehet releváns, hiszen objektív alapon, gazdagodás megtérítése címén is követelhető, azzal, hogy ez az összeg természetesen kétszer nem vehető figyelembe, így ilyenkor a gazdagodásra tekintettel megfizetett összeg az esetlegesen igényelt kártérítésbe beszámít.²⁵ Ahogyan Kőhidi Ákos összefoglalja, a gazdagodás mértékének a megállapítása sem problémamentes, hiszen az engedély nél-

¹⁹ SzJSzT 31/2033. számú, Rajzfilmfigura reklámcélú felhasználása esetén járó jogdíj c. döntés, mely ezzel kapcsolatosan hivatkozik az SzJSzT-27/95. sz. döntésére is.

²⁰ SzJSzT 34/2002. Mozaik címer szerzői jogi védelme; a szerzőt megillető jogdíj mértéke.

²¹ SzJSzT 37/07/1. Okozott kár mértékének megállapítása.

²² Ptk. 6:531. §

²³ Szjt. 16. § (4) bekezdés.

²⁴ SzJSzT 30/2004. Építészeti terv felhasználása; a tervezési díj mértéke.

²⁵ Szjt. 94. § (1) bek. e) pont. Ld. még ezzel kapcsolatban BH 2004. 326. GYERTYÁNFY (szerk.) i. m. 582.

küli felhasználás mértéke, a mű közös jogkezelés alá tartozó volta nagyban befolyásolja azt. Ráadásul az is előfordulhat, hogy a szerző egyáltalán nem is adott volna engedélyt a felhasználásra, avagy a felhasználó nem tudta volna megfizetni az érte járó jogdíjat.²⁶

A kártérítés szerzői jogi jogsértések esetén történő alkalmazásának egyik legnagyobb hibájának tartják a kritikusok, hogy a megítélt összegek túlságosan magasak lehetnek, amennyiben becslésre kerül a sor, az a valóságtól elrugaszkodott eredményre vezethet.²⁷ Még akkor is sokan így gondolják, ha a jogalkotó több támpontot ad a számításához, a káronszerzés tilalmára is tekintettel: így például az Szjt. (viszonylag új) rendelkezése értelmében a többszörözéshez igénybe vett kép-, illetve hanghordozót terhelő és megfizetett díj mértékét be kell számítani a megállapított kártérítési összegbe.²⁸ Nem támasztja alá ezt a kritikát például a Pécsi Ítéltábla Pf.III.20.032/2012/3. számú esete sem, ahol ugyan a bíróság általános kártérítés megfizetésére kötelezte az alperest, az összeget azonban az alperes tényleges jövedelemszerzéséhez igazította (és így kb. a felperes követelésének egynolcadában állapította meg). Ugyancsak nem tanúskodik a kártérítés lehetőségének indokolatlan alkalmazásáról a Pécsi Ítéltábla azon döntése sem, ahol egy, a felperes által szerkesztett interjúkötetben egyebek mellett R. T.-vel készült interjú is szerepel, képekkel illusztrálva. Az alperes által működtetett kívánságműsorában lejátszották R. T. egyik korábbi alakításának hanganyagát, amely alatt a képernyőn bemutatták a felperes által szerkesztett könyv két oldalán található, R. T.-ről készült fényképfelvételeket, valamint a könyv borítóját is. A hangfelvétel díjmentes sugárzásához R. T. hozzájárult és a televízió képviselőinek a műsort megelőzően átadta a tulajdonában lévő és a felperes könyvében is szereplő fényképfelvételeket. A könyv bemutatásához a felperes előzetes hozzájárulását az alperes nem kérte. A bíróság a keresetet azért tartotta alaptalannak, mert „az alperes úgy nyilatkozott, hogy a hangfelvételt és a fényképeket R.T. díjmentesen szolgáltatta a műsorhoz, és amennyiben a felperes műve közléséhez díjmentesen nem járult volna hozzá, úgy vele felhasználási szerződést az alperes nem kötött volna. Ebből eredően a felperesnek vagyoni kára a könyv részleteinek bemutatásával nem keletkezett.”²⁹

Érdekes megjegyezni, hogy egyes országok kifejezetten magas kártérítési összegekkel operálnak – az Egyesült Államokban a kétszáz-, vagy hatszázöt-

²⁶ KÖHIDI Ákos: *A polgári jogi felelősség digitális határai Európában. A P2P rendszerekben megvalósuló szerzői jogi jogsértések felelősségtani vonatkozásai*. PhD értekezés, Győr, 2012. 185.

²⁷ Ld. pl. az ezzel kapcsolatos hivatkozásokat tartalmazó bejegyzéseket MEZEI Péter *szakértői blogján* (<http://goo.gl/k0lNHc>).

²⁸ Szjt. 94. § (11) bekezdés.

²⁹ Pécsi Ítéltábla Pf.III.20.168/2009/4. szám.

venezer dollárt elérő, sőt másfél millió dollárra rúgó kártérítésekkel is találkozhatunk.³⁰ Ezzel szemben (az angolszász jogrendszerhez képest nyilván teljesen más szerzői jogi és kártérítési szabályokra épülő) Németország például egyes jogsértésekre vonatkozóan – bizonyos feltételek fennállta esetén – a kártérítési összeg maximalizálása mellett döntött.³¹

Magyarországon kirívóan magas kártérítési összegekkel nem találkozhatunk, ugyanakkor hazánkban is komoly nehézséget okozhat az, hogy a jogosulatlan felhasználó személye gyakran ismeretlen marad. A jogérvényesítést számos tényező nehezíti, sőt teszi lehetetlenné, mint a felderítés nehézségei és az adatvédelmi dilemmák.³² Gyertyánfy Péter szerint a jogérvényesítési nehézségek egy része a jogintézmény felhígításának ‘köszönhető’, mely ‘jogértelmezési nehézségekhez, a társadalmi jogkövetés-elfogadás csökkenéséhez, konkuráló jogosultságokhoz, halmozódó jogdíjterhekhez vezet.’³³ Való igaz, hogy a digitális technika számos új felhasználási lehetőséget hozott (például lehívásra hozzáférhetővé tétel³⁴), melyek nehezen illeszkednek a hagyományosan megszokott szerzői jogi művek felhasználási és jogérvényesítési rendjébe. Ugyanakkor ma is alapelv, hogy a szerzői jog kizárólag egyéni, eredeti jellegű alkotásokat véd, ahogyan azt az a jogeset is kiválóan példázza, ahol az – épp Lábady Tamás elnökletével eljáró – bíróság úgy ítélte meg, hogy egy internetes honlapra feltöltött és a per tárgyává tett felmérési útmutató és az azt illusztráló fényképek nem érik el az Szjt. által az oltalom feltételeként meghatározott követelményeket, ugyanis ‘egyéni, eredeti, kreatív gondolkodást igénylő alkotói tevékenység kifejtésére létrehozásuk során nem volt szükség.’³⁵ A világhálón megtalálható különféle tartalmak nagy része azonban szerzői alkotás, akkor is, ha gyakran maga a szerző sem tud erről. Itt kell szót ejtenünk a felróhatóság kérdéséről. A jogsértő bizonyíthatja, hogy úgy járt el, ahogyan az az adott helyzetben általában elvárható (persze mint említettük, felróhatóság hiányában is követelhető a gazdagodás, hiszen ez utóbbi objek-

³⁰ Vö. MEZEI Péter írásával, <http://goo.gl/ag4aca>.

³¹ Gesetz über Urheberrecht und verwandte Schutzrechte 97/a. §

³² Vö. MEZEI Péter: *A fájlcseré dilemma. A perek lassúak, az internet gyors.* Budapest, HVG-Orac, 2012.

³³ GYERTYÁNFY (2001) i. m. 347.

³⁴ Szjt. 26. § (8) bekezdés.

³⁵ Pécsi Ítéltábla Pf.I.20.176/2011/4. szám. A bíróság a fenti megállapításhoz hozzáteszi: ‘a per tárgyává tett felmérési útmutató és az ahhoz mellékelte fényképek a Ptk. 86. § (3) bekezdése szerinti olyan vagyoni értékű gazdasági, műszaki és szervezési ismeretnek, tapasztalatnak – tehát know-how-nak – minősülnek, amelyek önmagukban nyilvánvalóan nem szellemi alkotások. Mindezeket azonban azért nem illeti meg védelem, mert ahogy azt az elsőfokú bíróság helyesen állapította meg, a per tárgyává tett eljárásról egyértelműen megállapítható, hogy azok már széles körben ismertté, azaz közkinccsé váltak.’

tív szankció.³⁶) A felróhatóság kérdésének megítélése azonban komoly körülményt igényel. Egy turisztikai honlap tartalmának átvétele kapcsán indult perben az alperes – felróhatósága hiányának alátámasztására előadott – azon érvére, miszerint „a felperes az interneten is hozzáférhetővé tette a vizsgált szöveget, maga tette »szabadon elérhetővé« azokat, és így a kérdéses szövegek már számos honlapon meg is találhatóak”, az SzJSzT eljáró tanácsa kifejti, hogy egy szerzői alkotás lehívásra szolgáló nyilvánosságához közvetítése önmagában nem jelenti, hogy az adott alkotás szabadon felhasználhatóvá válik. „A hazai internetes tartalom-átvétel gyakorlata és az erre a területre vonatkozó szerzői jogi alkalmazás alapján elvárható az alperestől, hogy az átvett tartalom forrását keresse meg és tüntesse fel, illetve tájékozódjon arról, hogy a honlapon annak tulajdonosa külön rendelkezik-e (impreszumban, felhasználási szabályzatban, szerzői jogi nyilatkozatban stb.) a tartalom-felhasználás szabályozásáról.”³⁷

A kártérítés tehát – a gazdagodás megítélésével karöltve – még az érvényesítési nehézségek ellenére is olyan eszköz a szerzői jogi jogosultak kezében, amelynek a segítségével a jogellenes magatartások következtében elmaradt, illetve elveszített bevételeikhez juthatnak.³⁸ A megítélt – akár komoly – pénzszegekkel a bíróság a megborult egyensúlyi állapotot igyekszik helyreállítani, reparálni törekszik a jogsértés következtében kialakult helyzetet. Több évszázada fel- és elismerésre került, hogy az alkotások ‘jövedelmi forrássá’ válhatnak,³⁹ a mai technikai körülmények között pedig felerősödött az – a szintén évtizedekkel ezelőtt felmerült⁴⁰ – igény is, hogy a művekből (a szerző, illetve a jogalkotó akarata híján) ne más, hanem maga az alkotó hajthasson anyagi hasznot.⁴¹ Ez persze nem jelenti, hogy egy szerzői mű megalkotásával egyúttal az is szükségszerű, hogy alkotója vagyoni juttatásra is számíthat – így például könnyen elképzelhető a mottóval idézett krimiben szereplő költőről, hogy tehetségtelenségének, vagy a kortársak művei iránti érdektelenségének köszönheti, hogy nem

³⁶ GRAD-GYENGE Anikó (szerk.): *Kézikönyv a szerzői jog érvényesítéséhez*. Budapest, ProArt Szövetség a Szerzői Jogokért, 2013. 184.

³⁷ SzJSzT-08/12. Turisztikai honlap tartalmának szerzői jogi védelme.

³⁸ Az okozati összefüggés vizsgálata során természetesen ilyenkor is az ésszerűen előrelátható károk jöhetnek számításba. Ptk. 6:521. § [*Előreláthatóság*] Nem állapítható meg az okozati összefüggés azzal a kárral kapcsolatban, amelyet a károkozó nem látott előre és nem is kellett előre látnia.

³⁹ ALFÖLDY Dezső: A szerzői jog újabb fejlődése. *Magyar Jogászegyleti Értekezések és Egyéb Tanulmányok*. 1936/4. 473.; BENÁRD Aurél – TIMÁR István (szerk.): *A szerzői jog kézikönyve*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1973. 19.

⁴⁰ Vö. GÉRA Eleonóra Erzsébet – CSATÁRI Bence: *A Zeneszerzők Egyesületétől az Artisjus Egyesületig, 1907–2007, A zenei közös jogkezelés száz éve Magyarországon*. Budapest, Artisjus, 2007. 21–23.

⁴¹ KENEDI i. m. 19.

jutott még „egyetlen fillérhez” sem. A mű felhasználása ugyan *főszabály szerint* (a törvény és a szerző eltérő akarata hiányában)⁴² díjazás fejében történik – az alkotások tehát a minőségükre vonatkozó értékítéletekre tekintet nélkül része-sülnek a vagyoni jogokat is magában foglaló szerzői jogi védelemben⁴³ –, azonban a műélvező közönség és a szerzői jogi értelemben vett felhasználók kiválasztják azokat az alkotásokat, amelyekért végül ténylegesen fizetni is hajlandók.⁴⁴ (Mely kiválasztásnak a menetéről és lehetséges manipulálásáról persze szintén érdemes lehet elgondolkodni.) Nem szabad azonban összemosnunk ezzel azt a helyzetet, amikor ugyan a felhasználó ugyancsak nem hajlandó fizetni a felhasználásért,⁴⁵ ez azonban nem a műről alkotott egyfajta értékítélete, és a felhasználás szándékának hiánya miatt alakul így, hanem nagyonis egyértelmű ‘érdeklődést mutat’ egy adott műalkotás iránt, azonban azt jogellenes magatartással a szerzőt megkárosítva, annak engedélye és díjfizetés nélkül használja fel (remélve a felderítés és a jogkövetkezmények elmaradását). Ilyen esetekre a jogalkotó számos jogérvényesítési eszközt bocsátott rendelkezésre,⁴⁶ melyek egyik – vagyoni és szubjektív jellegű – fajtája a fent taglalt kártérítés.

A kép még teljesebbé tételéhez vegyük számításba azt a lehetőséget is, hogy a Rejtő Jenő művében szereplő költő azért nem jutott még „egyetlen fillérhez sem” művei segítségével, mert valóban olyannyira távol áll tőle az „anyagiaság”, hogy minden – művét többszöröző, terjesztő stb. – felhasználónak kifejezetten ingyenesen ad cselekményeikhez engedélyt.⁴⁷ A felhasználás tehát a szerző akaratából is történhet ellenérték nélkül, de ha nem erről van szó, a rendelkezésre bocsátott polgári jogi igényekkel, így a kártérítés követelésével sem kötelező élni. Számtalan példa van rá, hogy a szerzők – jogaik ellenére – nem élnek a kártérítés lehetőségével, melynek szintén több oka lehet (nem kifogásolja, ha nem, vagy nem csak ő, hanem más, illetve más is hasznot húz a műveiből; nem bízik az eljárás, illetve a bizonyítás sikerében; fél az ügy elhúzódásától és költségességétől; avagy egyszerűen az alkotás örömeért hozta létre művét, és egyáltalán nem érdeklik a vagyoni vonatkozások; fontosabb számára az,

⁴² Sztj. 16. § (4) bekezdés.

⁴³ Sztj. 1. § (3) bekezdés.

⁴⁴ POGÁCSÁS Anett: Szerzői alkotás és vagyoni jogok: A szerzői jogi szabályozás szerepe és hatékonysága. In: KATONA Klára – SZALAI Ákos (szerk.): *Hatékony-e a magyar jog?* Budapest, Pázmány Press, 2013. 328.

⁴⁵ Ld. pl. a Hamisítás Elleni Nemzeti Testület egyik 2011-es felmérését, mely szerint a megkérdezettek 70 százaléka úgy nyilatkozott, hogy amíg van ingyenes alternatíva, nem hajlandók fizetni a legális hozzáférésért sem (<http://goo.gl/kJ4oU9>).

⁴⁶ Sztj. 94–99. §§ Ld. még pl. HEPP Nóra – FEJESNÉ LŐRINCZ Anna: *Szerzői jog*. Budapest, SZTNH, 2012. 60–72.

⁴⁷ Ehhez nyújtanak modernkori és egyszerű lehetőséget pl. a Creative Commons licenzek.

hogy műve minél szélesebb réteghez jusson el, így az ingyenes felhasználást kifejezetten kedvezőnek tartja; más, közvetett módon kíván bevételhez jutni stb.). Megállapíthatjuk azonban, hogy a személyhez fűződő jogok kapcsán a szerzők már cseppet sem ennyire lemondóak vagy elnézőek.

3. A személyhez fűződő jogok megsértése esetén követelhető sérelemdíj

A felhasználás tehát történhet ingyenesen a szerző saját elhatározása, de a jogszabályban meghatározott korlátok alapján is (pl. mert a védelmi idő lejárt, vagy valamilyen szabad felhasználásról van szó), de végső soron – az ellenérték szempontjából – az is hasonló eredményre vezet, ha a szerző a számára biztosított vagyoni jogok ellenére nem kíván kártérítési igényével élni egy jogsértő felhasználást követően. A személyhez fűződő jogok kapcsán azonban egészen más a helyzet.

Egyrészt a törvény rögzíti, hogy a szerző személyhez fűződő jogait nem ruházhatja át, azok másként sem szállhatnak át és a szerző nem mondhat le róluk.⁴⁸ A Ptk. rendelkezéseit⁴⁹ alapul véve a jogalkotó úgy ítélte meg, hogy a szerzőt megillető személyhez fűződő jogokról történő lemondás megengedése társadalmi érdeket sértene vagy veszélyeztetne. „Az itt védendő társadalmi érdekek az alkotás egyéni és társadalmi folyamata, a meglévő művek hitelessége. A szerző a felhasználási szerződések megkötésénél általában gyengébb tárgyalási pozícióban van, a fenti célok érdekében még esetleges saját döntésétől is meg kell védeni.”⁵⁰ Ráadásul – tekintve, hogy személyiségi jogunk része – a szerzőt megillető speciális személyhez fűződő jogok *sem fogalomképesek*.

Másrészt ugyan a megtörtént jogsértésekből eredő igény *érvényesítése* a személyhez fűződő jogok esetében sem kötelező (ld. pl. ‘ghostwriting’), sőt, arról „a két fél közötti kötelmi jogi hatállyal szerződésben le lehet mondani”⁵¹,

⁴⁸ Szjt. 9. § (2) bekezdés, valamint Szjt. 15. §

⁴⁹ Ld. az 1959. évi IV. törvény (korábbi Ptk.) 75. § (3) bekezdését, valamint a Ptk. 2:42. § (3) bekezdését. A kettő közötti különbség kapcsán ld. pl. SZÉKELY László: Kritikai észrevételek az új Polgári Törvénykönyv koncepciója Első Könyv IV. (A személyiségi jogok) fejezetéhez. *Polgári Jogi Kodifikáció*, 2003/3. 29–35. „[...] nyilvánvaló, hogy a személyiségi jogok azzal, hogy a személyek autonómiáját, annak külső hatásait igyekszik megoltalmazni mások szükségtelen mértékű zavaró behatásaitól, nemcsak az egyes szereplők individuális igényeit, hanem egyben közérdeket is szolgálnak: a magánjog alanyai társadalmi rendeltetésüket a tapasztalat szerint csak ezen jogosultságok birtokában képesek maradéktalanul betölteni, tehát elvesztésük a jogosultak részéről az egész társadalom potenciális deficitje is lehet.”

⁵⁰ GYERTYÁNFY (szerk.) i. m. 121.

⁵¹ Uo.

ugyanakkor a személyiségi jogok megsértése esetén a szerzők nagy része érzékenyen ügyel jogai érvényesítésére. A szerzők általában büszkék műveikre, és igénylik azt, hogy a közönség számára is egyértelmű legyen alkotói mivoltuk, valamint hogy művük ne torzuljon a felhasználások során.

Ehhez számos eszköz áll rendelkezésre, így többek között a szerző kérheti, hogy a bíróság állapítsa meg pl. a mű integritásának a sérelmét, amit akár a mű méltánytalan környezetbe helyezése is okozhatott⁵²; kérheti, hogy az alkotáson tüntessék fel a nevét, amennyiben ez elmaradt, illetve azon művek esetében, amelyekben tévesen más szerzősége került megjelölésre, követelheti a sérelmes helyzet megszüntetését stb.⁵³ De ha már a névfeltüntetés jogánál tartunk, az is jogsértő, ha a szerző mellett más személyt is feltüntetnek alkotóként, holott a műnek nem volt társszerzője.⁵⁴

Az objektív jellegű szankciók mellett a szerző „a polgári jog általános szabályai szerint sérelemdíjat is követelhet.”⁵⁵ Ezzel kapcsolatban két szempontot szeretnék kiemelni.

3.1. A sérelemdíj és a szerzők

A szerzők személyhez fűződő joga megsértése esetén is követelhető sérelemdíj „a személyiség szférájába gyökerező alanyi jog”⁵⁶ – mondja Lábady Tamás. A sérelemdíj a szerző személyhez fűződő jogai megsértésének „vagyoni elégtétellel történő közvetett kompenzációja és egyben magánjogi büntetése”,⁵⁷ mely szerepet korábban betöltő *nem vagyoni kártérítés*hez képest más megközelítést tapasztalhatunk.

Ahogy egy korábbi EBH-ban megállapította a bíróság, „nem vagyoni kártérítést a szerzői jogsértéssel összefüggően bekövetkezett nem vagyoni hátrány alapoz meg”.⁵⁸ Az adott ügyben a bíróság ugyan megállapította a szerző személyhez fűződő jogának megsértését, ugyanakkor úgy ítélte meg, hogy mivel a jogsértés a felperes közmegbecsülését, szakmai hírnevét hátrányosan nem érintette, önmagában a jogsértés nem csökkentette a mű felhasználási lehetőségeit

⁵² Szjt. 13. §

⁵³ Szjt. 12. §

⁵⁴ GYERTYÁNFY Péter: A szerzői jog bírói gyakorlata 2006-tól: a jogok keletkezése, forgalmuk; a személyhez fűződő jogok. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 2013/3.

⁵⁵ Szjt. 94. § (2) bekezdés.

⁵⁶ LÁBADY (2013) i. m. 197.

⁵⁷ Ld. a Ptk. II. Könyvének XII. címéhez fűzött indokolást.

⁵⁸ EBH 1999. 100.

sem, és a szerző egyéb hátrányok meglétét sem bizonyította, nem vagyoni kártérítésnek nincs helye. Ahogyan a Legfelsőbb Bíróság fogalmazott: „a műnek a szerző engedélye nélküli kiadása miatti jogos felháborodás egyéb hátrányok bizonyítottasága hiányában nem alapozza meg a nem vagyoni kárpótlás iránti igényt. Amennyiben tehát a szerzői személyhez fűződő jog megsértése következtében nem vagyoni hátrány a sérelmet szenvedett személyt nem éri, vagy illet nem bizonyít, nincsen helye nem vagyoni kár megállapításának önmagában azon az alapon, hogy a károkozó a személyhez fűződő jogot megsértette.”⁵⁹ Hasonló következtetésre jutott a Pécsi Ítéltábla is a – 2. pontban a kártérítés vonatkozásában már elemzett – 2009-es döntésében, amikor megállapította, hogy „a nem vagyoni kártérítés alapja a felperes személyét ért hátrány bizonyítása lehet, ilyen, személyét érintő, az alperes jogellenes magatartásával okozati összefüggésben álló hátrány bekövetkezésére azonban a perben a felperes nem is hivatkozott.”⁶⁰ Igaz ugyan, hogy a bíróságok az utóbbi időben a nem vagyoni kár megtérítését lehetővé tevő korábbi Ptk. alkalmazásakor is már úgy ítélték meg, hogy bizonyos esetekben tényleges bizonyítás nélkül, köztudomású tényként lehet elfogadni a nem vagyoni hátrány bekövetkeztére való hivatkozást, például „köztudottnak vehető az a hátrány, hogy a névfeltüntetés elmaradása miatt a szerző nem tudja elérni a szakmailag kedvező megítélést”.⁶¹

A mérlegelés műfajonként, illetve felhasználási módokonként igen eltérő eredményre vezethet. Például a névfeltüntetés módja igazodik az adott mű jellegéhez, érzékelhetővé tételének módjához,⁶² így egy belépőkártyán szereplő fotón nem szokás a szerző nevét feltüntetni, ez esetben értelemszerűen sérelemdíjra sem lehet igényt tartani,⁶³ de egy turisztikai honlap esetében is megfelelő, ha a névfeltüntetés nem közvetlenül a szöveg mellett, hanem külön menüpont alatt (pl. felhasználási feltételek, kapcsolat, szerzői jogok stb.) történik meg.⁶⁴ A műfaji és a felhasználási módokból fakadó különbségekre a jövőben is – egyre inkább – figyelemmel kell lennünk a személyhez fűződő jogok sérelmének vizsgálatakor.

A kiindulópontot azonban hatályos Ptk.-nk egészen másként rögzíti. A szerzőt ért nem vagyoni sérelemért követelhető sérelemdíjra való jogosultsághoz *a*

⁵⁹ A hivatkozott EBH-ban a bíróság a hatályon kívül helyezett, korábbi Ptk.-nk (1959. évi IV. törvény) 354. §-ára és a 355. § (4) bekezdésére, valamint a 34/1992. (VI. 1.) AB. határozatra hivatkozva hozta meg döntését.

⁶⁰ Pécsi Ítéltábla Pf.III.20.168/2009/4. szám.

⁶¹ Fővárosi Ítéltábla Pf.21.462/2008/4., vagy Fővárosi Ítéltábla 8.Pf.20.309/2012/4.

⁶² Az Szjt. 94/B. § (1) bekezdése szerint az ellenkező bizonyításáig azt kell szerzőnek tekinteni, akinek a nevét ilyenként a művön *a szokásos módon* feltüntették.

⁶³ Fővárosi Ítéltábla Pf.20.309/2012/4.

⁶⁴ Ld. a ‘Turisztikai honlap tartalmának szerzői jogi védelme’ című, 08/12. számú SzJSzT döntést.

*jogsértés tényén kívül további hátrány bekövetkeztének bizonyítása nem szükséges.*⁶⁵ Ugyanakkor ez nem jelenti azt, hogy a fent említett, a felperes nem vagyoni kár megítélésére irányuló keresetét elutasító esetek alapjául szolgáló ügyekben a bíróságok ma már feltétlenül hatalmas összegeket ítélnének meg a szerzőknek,⁶⁶ hiszen egyrészt „attól ugyanis, hogy a személyiséget ért hátrány bizonyítására nem kötelezhető a sértett, az új kódex még az őt ért nem vagyoni sérelem kompenzációjaként tekint a sérelemdíjra;”⁶⁷ másrészt a hatályos Ptk. szerint a sérelemdíj mértékét a bíróság az eset körülményeire, így különösen a jogsértés súlyára, ismétlődő jellegére, a felróhatóság mértékére, a jogsértésnek a sértettre és környezetére gyakorolt hatására tekintettel határozza meg.⁶⁸

Ennek megfelelően úgy gondolom, ma is igaz az a megállapítás, mely szerint olyan sérelem esetén érdemes sérelemdíj iránti igényt érvényesíteni, amikor a „sérelem a szerzői jog megsértésével általában együtt járó bosszúságot meghaladja”.⁶⁹ Ezzel együtt Gyertyánfy Péter úgy véli, hogy a jelenlegi bírói gyakorlat tükrében meglehetősen gyengének tűnő személyhez fűződő jogok sérelmének szankcionálásában a sérelemdíj intézménye változást hozhat.⁷⁰ A szerzők tehát a felróhatóságtól független szankciók mellett számíthatnak arra, hogy sérelemdíj fizetésével, tehát vagyoni szankció alkalmazásával is elégtételt nyerhetnek az őket ért nem vagyoni sérelemért. Hiszen a szerzőt megillető speciális személyhez fűződő jogok megsértésekor is a *reparáció* egyik kiváló (gyakran egyetlen lehetséges) eszköze lehet a sérelemdíj. Ahogyan Lábady Tamás fogalmaz, „az immateriális vonatkozások a vagyoni viszonyokat is át- és átszövik, a vagyoni viszonyokkal számos helyen érintkeznek az immateriális szempontok.”⁷¹

3.2. A sérelemdíj és a felhasználók

A sérelemdíj azonban nem ‘csak’ reparációs funkcióval bír, hanem – lévén a felelősségi szankciók egyik típusa – komoly *represszív* szerepe is van.⁷² Míg a

⁶⁵ Ptk. 2:52. § (1)–(2) bekezdések.

⁶⁶ WELLMANN György (szerk.): *Az új Ptk. magyarázata I/IV*. Budapest, HVG-Orac, 2013. 165.

⁶⁷ FÉZER Tamás: A bagatell igények kiszűrése a személyiségi jogi perekben. Forrás: <http://go.gl/BhOSZv>.

⁶⁸ Ptk. 2:52. § (3) bekezdés.

⁶⁹ GYERTYÁNFY (szerk.): *A szerzői jogi törvény magyarázata*. Budapest, CompLex, 2006. 525.

⁷⁰ GYERTYÁNFY (2013) i. m. 92.

⁷¹ LÁBADY (2013) i. m. 198.

⁷² Uo. 150.

szervezők számára inkább az elsőként, addig a felhasználók számára inkább a másodikként említett jellege miatt lehet figyelemreméltó jogintézmény, nem feledve *preventív hatását*.

Az alkotók egyes személyiségi jogaik megsértésekor (amelyre szerződésszegés kapcsán is sor kerülhet⁷³) elsősorban nem a sérelemdíj nyújtotta lehetőséggel kívánnak élni – így pl. a névfeltüntetés elmaradása esetén talán fontosabb számukra, hogy a jövőben feltüntetésre kerüljön a nevük az adott művön, világossá váljon alkotói mivoltuk. A *névfeltüntetéséhez való jog* olyannyira fontos eleme a szerzői jogi védelemnek, hogy nem csak a szerző életében, de halála, sőt a védelmi idő lejártá után is fennmarad sajátos formája. A kegyeleti joghoz hasonlóan a szerző halála után a védelmi időn belül⁷⁴ az léphet fel a szerző személyhez fűződő – így pl. névfeltüntetésre vonatkozó – jogának megsértése miatt, akit a szerző irodalmi, tudományos vagy művészi hagyatékának gondozásával megbízott, ha pedig ilyen személy nincs, vagy nem intézkedik, akkor az, aki a szerzői vagyoni jogokat öröklési jogcímen megszerezte.⁷⁵ A védelmi idő eltelte után „a szerző emlékének megsértése címén az érintett közös jogkezelő szervezet vagy szerzői érdek-képviselői szervezet is felléphet olyan magatartás miatt, amely a védelmi időn belül sértene a szerző jogát arra, hogy a művén vagy a művére vonatkozó közleményen szerzőként feltüntessék.”⁷⁶ A szerzőt tehát ‘túlélik’ szerzői személyhez fűződő jogai, melyek közül a névjog a vagyoni jogok védelmi idejének lejártá után is fennmarad,⁷⁷ a „kulturális azonosság, a művészet hitelessége”⁷⁸ érdekében.

Vannak azonban olyan esetek, amikor – pl. a nyilvánosságra hozatal jogának, vagy az integritás jogának a megsértése esetén – a reparációhoz nem állnak rendelkezésre közvetlen eszközök. Ha valaki egy kéziratot nem a szerző, hanem a saját neve alatt hoz nyilvánosságra, a valódi szerző elérheti, hogy végül az ő neve kerüljön feltüntetésre az alkotáson, a szándéka ellenére megtörtént nyilvánosságra hozatal azonban nem tudja meg nem történtté tenni (különösen nem a digitális világban, ahol másodpercek alatt megszámlálhatatlanul sok felhasználóhoz juthat el egy alkotás). Az anonimitás, vagy a mű egységének a megsérté-

⁷³ „Ha a személyiségi jogsértés szerződési jogviszony keretében történt, a felelősség alóli kimentésre és a felelős személy meghatározására (például munkaviszonyban álló személy sérelemdíjra kötelezést kiváltó magatartása esetén) a kontraktuális (Ptk. 6:142. §), ha szerződésszerűen kívül, akkor a deliktuális felelősség (Ptk. 6:519. §–6:534. §) – ha a kártérítés általános alakzatát vesszük alapul – szabályait kell alkalmazni.” GYERTYÁNFY (szerk.) i. m. 592.

⁷⁴ Szjt. 31. §

⁷⁵ Szjt. 14. § (1) bekezdés.

⁷⁶ Szjt. 14. § (2) bekezdés.

⁷⁷ GYERTYÁNFY (szerk.) i. m. 145.

⁷⁸ Uo. 146.

se esetén is ezzel a problémával szembesülhetünk. Az egyik legfrissebb SzJSzT döntés is arra hívja fel a figyelmet, hogy egy zenemű engedély nélküli átdolgozása pillanatok alatt nézők millióihoz jutott el egy – egyébként gondolatvilágában az eredeti alkotóktól igen távol álló – televíziós műsorban történő felhasználással (nem csak a főműsoridőben történő sugárzás, hanem a nagyszámú internetes letöltés következtében is).⁷⁹ E tény kihatással lesz a megítélhető sérelemdíj mértékére is, hiszen a Ptk. értelmében azt a bíróság az eset körülményeire, különösen a jogsértés súlyára, ismétlődő jellegére, a felróhatóság mértékére, a *jogsértésnek a sértettre és környezetére gyakorolt hatására* tekintettel határozza meg.⁸⁰ A sérelemdíjnak ilyenkor nem csak (közvetett) reparációs funkciója miatt van fontos szerepe, de represszív és preventív jellege miatt is. Ilyen esetekben ugyanis tulajdonképpen a sérelemdíj jelentheti a (jogi természetű) visszatartó erőt a jogsértésekkel szemben.

4. Záró gondolatok

Az egyéni, eredeti jellegű művek körébe tartozó, és így szerzői jogi védelemben részesülő alkotások igen változatos képet mutatnak. Mégis valamennyi műtípusra igaz, hogy bár a társadalmi ösztönzés, a már meglévő művek, ötletek táplálják őket, alkotójuk egyéni, eredeti jelleget kölcsönöz nekik. A kreativitást a szerzői jog is támogatja, mégpedig egyrészt azzal, hogy egy így megszületett alkotás vagyoni kiaknázásának a jogát – a szerzői mozgástér meghagyásával – *elsősorban* a szerző számára tartja fenn. A vagyoni jogok léte és az őket kísérő kártérítési lehetőség annak elismeréséből fakad, hogy az alkotás létrehozásába energiát fektető, annak egyéni, eredeti jelleget adó személyt – az alkotót a mű felhasználására adott engedélye fejében díjazás illeti meg, amelynek – eltérő megállapodás hiányában – a felhasználáshoz kapcsolódó bevétellel kell arányban állnia.⁸¹ Az Szjt. a szerzőnek tartja fenn „a mű minden ismert és még ismeretlen, jövőbeli hasznosításának a jogát”,⁸² hozzátéve, hogy az alkotó nem ‘csak’ a szerzői jog segítségével kaphat vagyoni jellegű elismerést alkotómunkájáért.⁸³

⁷⁹ Ld. ‘A zeneművek átdolgozásával és integritásvédelmével kapcsolatos szerzői jogi kérdések’ című 02/2013. számú SzJSzT döntést.

⁸⁰ Ptk. 2:52. § (3) bekezdés.

⁸¹ Szjt. 16. § (4) bekezdés.

⁸² GYERTYÁNFY (szerk.) i. m. 148.

⁸³ Számos egyéb, közvetlen és közvetett megtérülési forma létezik, de a ‘klasszikus’ megoldáshoz képest ebből a szempontból is sajátos az ‘open access’ projekt.

Másrészt az alkotók számára személyhez fűződő jogokat is biztosít szerzői jogi törvényünk, melyek érvényesülését objektív eszközök mellett a *sérelemdíj* intézménye is segíti. A sérelemdíj a szerzőket megillető személyhez fűződő jogok – csakúgy, mint más személyiségi jogok, pl. a jóhírnévhez vagy a képmáshoz való jog – esetében reparatív funkciója mellett represszív és preventív szereppel is bír. Hogy ‘anyagiasság-e’ a szerző személyhez fűződő jogának megsértése esetén sérelemdíjat követelni? Ha tekintetbe vesszük ezen jogintézmény célját és működését, láthatjuk, hogy szó sincs erről.

A polgári jog a személyek alapvető vagyoni és személyi viszonyait szabályozza,⁸⁴ mely viszonyok szorosan összefüggnek, hatással vannak egymásra. A szerzőt megillető speciális személyhez fűződő jogok – csakúgy, mint általában a személyiségi jogok – védelmét szolgáló hatékony eszközökre legalább annyira szükség van, mint a vagyoni jogok érvényesülését segítő jogintézményekre. Annál is inkább, mert bár igaz, hogy az alkotók főszabály szerint vagyoni elteltelelésre is számíthatnak művük felhasználása esetére, a XXI. század modern körülményei között ennek módja és a szerzők erre vonatkozó igénye rendkívül heterogén képet mutat, ráadásul gyakran a szerzői jog által kínált megoldásokon kívüli formákban kerül rá sor. A szerzői jog szerepe kiemelkedően magas – különösen a digitális kor ‘adatközpontú’⁸⁵ megközelítése mellett – abban, hogy az alkotók személyhez fűződő jogai ne csak deklaratív passzusok legyenek. Ma is igaz, és ha lehet, ma még inkább fontos üzenete van annak a több mint száz évvel ezelőtt elhangzott megállapításnak, miszerint „a törvénynek nem csak a művet, de az abban lefektetett szellemi és művészeti érdeket és magának a szerzőnek a műhöz csatlakozó személyes tekintélyét, meggyőződését és hírnevét is hathatósan meg kell védelmeznie mások jogtalan beavatkozása ellen”.⁸⁶ A jogalkotó a különféle érdekeltekre tekintettel számos ‘beavatkozást’ minősít jogosnak, de ezeken túl az alkotók igen sokat veszíthetnek a szerzői jogi védelem, illetve a biztosított jogok érvényesíthetősége nélkül. A mű szerzői jogi értelemben vett felhasználásáért járó jogdíjon kívül ugyanis a remélt ‘alkotói halhatatlanság’ is veszélybe kerülhet hatékony védelem nélkül. „A szellemi munkás hírré, dicsőségre törekszik; nevének a tudomány, vagy a művészet történetében maradandó helyet és alkotásaiban emléket kíván biztosítani, mely nevet századokon át hirdeti, és részére a későutókor csodálatát és háliját fenntart-

⁸⁴ Ptk. 1:1. §

⁸⁵ Vö. POGÁCSÁS Anett: A szerző fogalmának és jelentőségének alakulása napjainkban. In: POGÁCSÁS Anett (szerk.): *Quaerendo et Creando: Ünnepi kötet Tattay Levente 70. születésnapja alkalmából*. Budapest, Szent István Társulat, 2014. 477–490.

⁸⁶ KENEDI i. m. 19.

ja.”⁸⁷ Természetesen az alkotások hatalmas fajtagazdagsága ezen méltányolható alkotói kíváncságra is igen nagy hatással van – egy reklám céljára készített alkotás, egy portréfotó, egy szoftver vagy egy tudományos értekezés esetében egészen más képet fest az alkotó művéhez való viszonya, és így veszítenivalója is. Az új Polgári Törvénykönyv sérelemdíjra vonatkozó rendelkezései remélhetőleg hozzájárulnak ahhoz, hogy a szerző a „művéhez fűződő individuális kapcsolatot”⁸⁸ (akaratán kívül) ne veszítse el akkor sem, ha a társadalom számára a lehető legteljesebben biztosítjuk a művekhez való hozzáférés jogát.

⁸⁷ APÁTHY István: *A szerzői jogról szóló törvény (1884. XVI. t. cz.) méltatása jogi és gazdasági szempontból (Székfoglaló értekezés)*. (Értekezések a társadalmi tudományok köréből, VIII/3.) Budapest, MTA, 1885. 5–6.

⁸⁸ LONTAI Endre – FALUDI Gábor – GYERTYÁNFY Péter – VÉKÁS Gusztáv: *Magyar polgári jog. Szerzői jog és iparjogvédelem*. Budapest, Eötvös, 2012. 64.